

Runor i Västsverige, 13de heldagsrunrådet, Göteborgs universitet

Humanisten "Språkskrapan", Lundgrensgatan 7, 41256 Göteborg, rum: H821

Torsdag, 10 oktober	
12:30–13:15	<i>Registrering med lunchmacka</i>
13:15–13:30	Michelle Waldispühl & Henrik Janson Introduktion
13:30–14:15	Anders Hultgård Runbrakteaten från Trollhättan och den religionshistoriska bakgrunden
14:15–15:00	Oscar Jacobsson & Carl-Olof Siljedahl Människa, runsten och landskap
15:00–15:30	<i>Kaffe</i>
15:30–16:15	Per Stille Utlandsfärder i väst
16:15–17:00	Alessandro Palumbo Runska och latinska epigrafiska områden i medeltida Västergötland
17:00–17:45	Marco Bianchi "I mina händer har kommit en runristad bronsplåt". Hugo Jungners tolkning av Högstenablecket (Vg 216) i ljuset av hans brev till Otto von Friesen
19:00	<i>Middag</i> (Restaurang <i>Mercado Mexico</i> , Södra Vägen 18)
Fredag, 11 oktober	
9:00–9:45	Henrik Williams Nammiljön på runstenen Vg 33 Stommen
9:45–10:30	Magnus Källström Namnet stifatr på Lilla Svenstorpsstenen (Vg 189)
10:30–11:00	<i>Kaffe</i>
11:00–11:45	Denis Sukhino-Khomenko Circumstantial Thegns and the Runic Studies
11:45–12:30	Michael Lerche Nilsen Harða göðan þegn. Om personbetegnelsen þegn på runesten i Västergötland, Jylland og Skåne
12:30	<i>Avslutning</i>

Heldagsrunrådet samarrangeras av Medeltidskommittén och forskningsområdet "Språk och samhälle" vid Institutionen för språk och litteraturer i samarbete med Runforum Uppsala.

Anmälan och kontakt: Michelle Waldispühl (michelle.waldispuhl@sprak.gu.se)

Abstrakt

Marco Bianchi

"I mina händer har kommit en runristad bronsplåt". Hugo Jungners tolkning av Högstenablecket (Vg 216) i ljustet av hans brev till Otto von Friesen

I början av år 1920 hittades vid Högstena kyrka i Västergötland ett runristat bleck (Vg 216). Blecket deponerades på Statens historiska museum och undersöktes av runologerna Erik Brate och Otto von Friesen. Därefter föll det i glömska och togs inte upp till runologisk granskning förrän Hugo Jungner uppmärksammades på det år 1935. I den resulterande artikeln i *Fornvännen* 1936 nämner Jungner på olika ställen hur Otto von Friesen bidragit till läsningen och tolkningen av detaljer i inskriften.

Omfattningen av detta samarbete har hittills varit dåligt känt. Under mitt arbete med Otto von Friesens brevsamling på Uppsala universitetsbibliotek hittade jag emellertid inte mindre än åtta brev från Hugo Jungner i vilka han redogör för sitt arbete med inskriften. Brevens tillåter en detaljerad inblick i hur Jungner tog sig an uppgiften att tolka den svårtydda inskriften och hur tolkningen växte fram i nära samarbete med Otto von Friesen.

Anders Hultgård

Runbrakteaten från Trollhättan och den religionshistoriska bakgrunden

Den nyfunna brakteaten från Trollhättan med en runinskrift (se Axboe & Källström i *Fornvännen* 2013) infogar sig i ett bestämt formelmönster som man även möter i några andra urnordiska inskrifter, alla med en sydlig och västlig utbredning i Skandinavien. Mönstret består av en *ek erilar* utsaga och ett *haitē* eller *haiteka* »jag kallas, jag heter» följt av ett eller flera attribut och ibland av en ny jag-utsaga i verbform. Termen *erilar* / *irilar* avser sannolikt en person av hög rang med en rituell funktion.

Dessa inskrifters formler tycks ha sin bakgrund i jag-utsagor där en gudom uppenbarar sitt väsen och sina namn. Sådana teofani-formler reciterades i den offentliga kulten och är kända från olika religioner i Främre Orienten och den grekisk-romerska världen. Indo-iranska texter ger dock de tydligaste parallellerna till de skandinaviska inskrifterna, vilket pekar mot ett ursprung i tidig indo-europeisk formel-tradition.

Oscar Jacobsson och Carl-Olof Siljedahl

Människa, runsten och landskap

Det finns gott om studier som berör Västergötlands runstenar. Många har dock en tendens att vara övergripande och diskuterar runstenar i ett bredare historiskt perspektiv. Men fler djupgående individuella studier där landskapet och kringliggande arkeologiska lämningar och fynd spelar gjorts under de senaste åren, något som kan frambringa en runstens lokala betydelse.

Detta är en arkeologisk landskapsstudie av två runstenar i Västergötland: Vg 127 i Larv och Vg 174 i Nöre. Resultatet visar att det finns tydliga likheter mellan dessa runstenar, bägge står utmed gamla väletablerade vägnät och är placerad i tydliga gränsområden. Men vid närmare granskning kan man också se de skillnader i den historiska och rumsliga kontext de placerats i. Runstenen i Larv har tolkats som tydlig maktmanifestation och stenen i Nöre kan vi se berör en tragisk incident där en familjemedlem drunknat. Resultaten visar att det även är viktigt att studera runstenar som enskilda enheter. Genom att göra liknande studier på andra platser där man fokuserar på vad som står på stenarna i samband med vart de ligger kan vi ge in djupare inblick i hur runstenar använts på en lokal nivå.

Magnus Källström

Namnet **stifatr** på Lilla Svenstorpstenen (Vg 189)

Vid Lilla Svenstorp i Långhems socken i Västergötland står en runsten (Vg 189), som på senare år (och förmodligen helt omotiverat) har börjat kallas Bragnumstenen. Den fragmentariska inskriften lyder: **stifatr : sati : stin : pani : eftir ...** och bjuder egentligen bara på ett enda tolkningsproblem, nämligen hur det inledande personnamnet ska uppfattas. Elisabeth Svärdström har i *Västergötlands runinskrifter* (s. 339) med tvekan tolkat det som *Styfiadr(?)*, men nämner att runföljden möjligen också kan åsyfta namnet *Stenfastr*. I förteckningen över egennamn upptas dock endast det förra alternativet. Så är också fallet i *Nordiskt runnamnslexikon* (2007 s. 206).

I mitt bidrag kommer jag att diskutera vilket av de två alternativen som egentligen ligger närmast till hands, men också undersöka om det finns ytterligare möjligheter som ännu inte har prövats.

Michael Lerche Nielsen

Harða göðan þegn. Om personbetegnelsen *þegn* på runesten i Västergötland, Jylland og Skåne

Mit første alvorlige møde med personbetegnelsen *þegn* var i forbindelse med en artikel om en nyfunden runesten fra Borup nord for Randers i Østjylland, som jeg skrev for snart 25 år siden. Jeg har siden ærgret mig mange gange over, at jeg i artiklen ukritisk refererede sagleksikonet i Danmarks Runeindskrifter (1941-42), og at jeg slet ikke var klar over den videnskabelige uenighed om betydningen af ordet.

Min tilgang til dette fornyede mig på runestenenes *þegnaR* er ikke så meget det mellemliggende kvarte århundredes litteratur om emnet, men helt jordnært *þegn*-stenenes kontekst i form af nærområdets runesten, herunder andre *þegn*-sten, dels selve ordet *þegns* tekstlige kontekst i forhold til andre titler og personbetegnelser.

Alessandro Palumbo

Runska och latinska epigrafiska områden i medeltida Västergötland

I Västergötland möts under medeltiden två epigrafiska traditioner, den runska och den latinska. Som bekant har den förra en lång förmedeltida historia i området, medan den senare introducerades först runt 1100. I min presentation kommer jag att belysa mötet mellan dem ur ett geografiskt perspektiv. I vilka områden var den ena eller den andra traditionen särskilt stark och hur förändrades dessa förhållanden över tid? På vilket sätt har de två skriftkulturerna påverkat varandras utveckling under medeltiden? Vilken roll har religiösa och sekulära maktcentra i regionen spelat för etableringen av de epigrafiska praktikerna?

Per Stille

Utlandsfärder i väst

Västergötland kunde man vänta sig skulle vara öppet mot västerhavet. Men när det gäller utlandsfärder kan man tycka att det är relativt sparsamt med antydningar om färder västerut. De som finns har också en ganska speciell distribution med huvuddelen i Frökinds och Redvägs härader vid Ätrans övre lopp.

Här diskuteras materialets omfång och till vilket historiskt sammanhang de västgötska englandsfararristningarna kan föras, och det görs ett försök att närmare tidfästa dem. Ett försök till förklaring av den speciella distributionen ges också.

Denis Sukhino-Khomenko

Circumstantial Thegns and the Runic Studies

Across modern Denmark (province of Jutland, islands of Funen, Lolland, and Bornholm) and Sweden (provinces of Väster- and Östergötland, Småland, Skåne, and Södermanland) are scattered half a hundred of runic commemorations of certain thegns (ON *þegn*). The personal designation *þegn* has hitherto been translated both as a high-ranking officer in the king's retinue and as a landholding yeoman. In the absence of a satisfactory context, when interpreting those inscriptions scholars had to largely rely on the external evidence, such as contemporary circulation of the same lexeme in Old English, the skaldic verse, and later Old Norse literary and legal prose.

The current contribution to the *heldagsrunråd* avoids bringing forward new explanations of who or what the runic *thegns* were, as this shall be an integral part of the author's future PhD thesis, but instead aims at raising a number of more fundamental questions surrounding the relevant corpus. These include but are not limited to:

1. Are the previous datings of the rune stones in question (very often established in the first half of the 20th century but for the Swedish corpus improved by Anne Sofie Gräslund's stylistic datings) still valid?
2. Are there contextual or linguistic features in the *þegn*-stones corpus which can reinforce these datings?
3. What can be deduced from the surrounding runic context of the individual *þegn*-inscription, such as the names of the rune-carvers, family members, and other textual content, artistic features etc., in the modern research?
4. Finally, are there any caveats in quoting the *Samnordisk runtextdatabas* on these inscriptions?

In my talk, I should like to point out some peculiarities and puzzles I have found as a non-runic scholar, but I hope *heldagsrunråd*'s contribution can help me improve this section in my PhD thesis, scheduled to be defended here in Göteborg in autumn 2021. My presentation will be in English but the discussion may also be in Danish or Swedish.

Henrik Williams

Nammiljön på runstenen Vg 33 Stommen

Runstenen Vg 33 har fått begränsat med uppmärksamhet sedan dess två delar blev kända 1870 resp. 1918. Till dels beror detta säkerligen på att inskriftens ortografi av flera runologer beskrivs som "bristfällig". Texten lyder enligt Elisabeth Svärdström i *Västergötlands runinskrifter*:

krrua : rþi : sti : fti : tusa : sun : s-n : þua : hiti : sti

Gæirva[rr](?) r[e]sti ste[n æ]ftir Tos[t]a(?), sun sinn. Þo[r]a(?) hæ[m]ti(?) ste[n].

»Gervar(?) reste stenen efter Toste(?) sin sin. Tora(?) förde hit stenen.»

Som synes är inte mindre än sju av orden frågeteckensmarkerade, inklusive alla de tre personnamnen. Det inledande namnet har dock fått minst sju tydningsförslag, vilka jag ämnar diskutera. Även de övriga tre med tveksamhet tolkade runföljderna kommer att beröras samt inskriftens skrivsätt i stort. Utgör denna runtext ett exempel på att ord med hög kommunikativ vikt ges mer ortografisk information än formelord?